

Az Ipolyvidéki Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság

Az Ipolyvidéki Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság magába foglalja a teljes Cserhát és Börzsöny erdőgazdasági tájat, közel 150 községgel, várossal és a Gödöllői-Dombvidék táj néhány kisebb települését. Az összes erdőterület kb. 90 ezer hektár, melyből 70 ezer tartozik közvetlenül az erdőgazdasághoz.

A Cserhát táj a Cserhát-hegységet, a Nógrádi-medencét, továbbá a Karancs és a Medves természeti tájakat foglalja magába. A Medves és a Karancs (728 m) viszonylag kis területű, vulkáni középhegység lecsonkolt andezit kúppokkal, illetve bazalttakarós hegyekkel. A Keleti-Cserhát szintén nagyrészt vulkáni képződmény, két jellegzetes hegycsoporttal: a pásztói Cserháttal és a vele párhuzamos Szanda—Dobogótető vonulattal.

A Nyugati-Cserhátból három, földközépkori sasbércszerű hegycsoport emelkedik ki: a Naszály (652 m), továbbá a Csóvári-hegyek és a Romhányi-rög.

A Börzsöny magva a 939 m magas Csóványos, a 865 m magas Nagyhideg-hegy és a 813 m magas Nagyinóc csúcsok vonalában húzódó fő gerinc. Az északi hegycsoport központja a 662 m magas Kámor, a déli hegycsoporté pedig a Hegyes-tető Szent Mihály-hegy 482, illetve 485 m magas, kétszúcsú tönkje. Délnyugat-Börzsöny a kúphegyek sorából áll, melyek közül kiemelkedik a Kopasz-hegy, a Nagy-Galla, a Sas-hegy és a Só-hegy. A Börzsöny alapkőzete zömében vulkáni eredetű andezit, andezittufa és agglomerátum. A hegység peremén lajtamészko rakódott le (Törökmező, Szokolya, Nagy-Börzsöny, Kemence, Bernecebaráti).

A Cserhát éghajlati tényezői között nagy eltéréseket nem találunk. Nincsenek nagy hőmérsékleti ingadozások, itt van az országban a legtöbb széleses nap. Az átlagos évi csapadék 600 mm körüli, a legcsapadékosabb hónap a június szokott lenni.

A Börzsöny a mérsékelt övi hegyvidéki éghajlat sajátos vonásaival rendelkezik. A hegység szigetszerűen emelkedik ki a környező alacsony területekből, útjában áll a különböző irányú szeleknek. A rajta átkelő légtömegek magasabbra kénytelenek emelkedni, lehűlnek, gyakran párateltté válnak, s ezért a hegység csapadékosabb jellegű. A keleti—északkeleti hegységperem kapja a legtöbb csapadékot. A nagyobb domborzati egységek, a völgyek, a kis formák, a kőzet- és talajminőség, a növénytakaró pedig tarka, mikroklimatikus mozaikokra bontják. Rendkívül nagy a változatosság. Az évi csapadékösszeg a legtöbb — magasan fekvő — helyen 800 mm körül van, ami olyan viszonyokat teremt, hogy a bükk már zonális állományokat is alkot.

A Cserhát állománytípusainak mindössze 20%-át teszi ki a bükk, a gyertyános kocsánytalan tölgyesek 16%-ot, a cseres kocsánytalan tölgyesek 46%-ot, a molyhos cseres tölgyesek 5%-ot, egyebek 3%-ot; a Börzsönyben viszont 15% a bükkös, 26% a gyertyános kocsánytalan tölgyes, 24% a tölgyes, 22% a cseres, 5% az akác, 1,5% a fenyves, egyéb 6,5%.

Erdőművelés

Magtermelési tevékenységünket jelentős mértékben befolyásolja a tölgy- és bükkmakktermés bizonytalansága; ezt tovább súlyosbítja az eltarthatónál nagyobb vadlétszám, amely — különösen szórvány makktermés esetén — „gondoskodik” a makknak érdekeinktől nagyrészt eltérő hasznosításáról.

Ezért arra törekszünk, hogy a tölgy- és bükkmakktermés ciklusidejét le- rövidítsük, az alkalmas magtermő állományokat különleges védelem és keze-

lés alá vonjuk, hogy a csemetetermeléshez szükséges mennyiség csaknem minden esztendőben begyűjthető legyen.

A csemetetermelésünk jelentős mértékű koncentrációja és fejlesztése a közelmúlt évek egyik legfontosabb feladatát képezte. Az 1949-ben fenntartani, illetve létesíteni rendelt 40—50 csemetekert helyett ma már csak nyolc működik, de különösen a dejtári kertünk „él” és fejlesztése — területbővítés és műszaki színvonal tekintetében — folyik és még évekig folyni fog a gépesítés fokozása, a talajerő megfelelő utánpótlása, szociális létesítmények korszerűsítése, építése, a hidegágrendszer megfelelő működtetése révén. A dejtári bázis csemetekertben és a kiegészítő kertekben évente mintegy 6,5 millió csemetét kell előállítanunk a saját és az ellátási körzetünkbe tartozó tsz-ek részére (2,9 millió a tsz-igény).

Erdőfelújításunkban a természetesnek van a legnagyobb szerepe. A fakitermelés mennyiségének növelése magával hozza erdőfelújítási tevékenységünk fokozását. A természetes felújítások — előbb említett okok miatti — nagymérvű kiesése miatt, egyre nagyobb területeken mesterséges erdősítésekre kényszerülünk.

Akácosok átalakítására — főleg a nagy vadkárosítási veszély miatt — csak szakmailag különösen indokolt esetekben kerül sor. A rendkívül ritka, megfelelő makktermés minél nagyobb mértékű hasznosítása érdekében, amikor az újulat jelentkezik, viszonylag nagy területeket bontunk meg, ezért a későbbiekben sok a gondunk az ápolással, illetve az újulatok megvédésével, gondozásával.

Biztonságosan már évtizedekkel ezelőtt is csak az igen költséges vadkár-elhárító kerítések létesítésével tudtuk megvédeni mesterséges (és gyakran a természetes) felújításainkat (és telepítéseinket), később az olcsóbb vegyszeres védekezések korszaka következett (kevés eredménnyel), most újból vissza kell térnünk a kerítésépítésre. A vegyszerezés szerepe ennek ellenére nem csökken, sőt racionalizálási törekvéseinknek egyik legfontosabb lépése a vegyszeres gyomirtás mind a talaj-előkészítések során, mind az ápolások területén (helikopter-es, MTZ-re szerelt permetezőadapteres vegyszerezéssel). A mechanikai eszközök közül fokozzuk szerepét a rotációs szárzúzóknak, illetőleg tisztításainknál a motoros tisztítófűrészeknek.

Fahasználat

Már az előző, V. ötéves tervben, de a mostani hatodikban is, évi 210 ezer nettó (260 ezer bruttó) köbméter fát kell (kellene) kitermelnünk. Ez a mennyiség azonban évről évre kisebb-nagyobb hiányosságokkal kerül csak a fogyasztóhoz, illetőleg a feldolgozóüzemeinkbe. A lemaradások oka rendkívül bonyolult és sokféle érv, ellenérv felsorakoztatásával lenne magyarázható. Ami fakitermelésünk szerkezeti összetételét illeti, még mindig 45% körüli a tő melletti felkészítés, ugyanennyi a hosszúfás közelítéssel végzett vágásszéli felkészítés és csak 10% a hosszúfás közelítés utáni, felsőrakodói felkészítés. Csak az utóbbi módon felkészített mennyiség az, amely időjárástól függetlenül, biztonságosan szállítható. A többi a közelítést követően kiszállítást igényel. Csak szerencsés esetben — kedvező időjárási és útviszonyok mellett — szállítható közvetlenül feladóállomásra, illetve a vevő telepére.

A döntést, darabolást *Stihl* fűrészekkel végezzük. Változtatni nem kívánunk sem a motorfűrész típuson, sem annak alkalmazásán, magasabb fokú gépesítéssel. A közelítést MTZ, *Cristal*, T—150 K és LKT traktorokkal, illetőleg foga-

tokkal végezzük (csak jelenlegi, évi kapacitása 110 ezer köbméter). A kiszállítás Prága gépkocsikkal és THP szerelvényekkel folyik (jelenlegi kapacitásunk maximum 60 ezer m³). A szállításra sima és darus ZIL-ek, valamint TATRA gépkocsijaink vannak (180 ezer tonnás kapacitással).

Anyagmozgató parkunk összetétele nem jó. Különösen a kiszállító gépek kapacitása marad el a többiek mögött. A közelítés kapacitásnövelését csak kismértékben tervezzük, viszont a kiszállítás megerősítése elengedhetetlen, ezért új szerelvényeket szerzünk be (*T-150 K* traktor + *Atlas* daru + 12 tonnás utánfutó, valamint *MTZ-82* traktor + *KCR 4000* daru + 6 tonnás utánfutó). E szerelvények munkába állításával nemcsak az anyagmozgatási feladat teljesítését tesszük folyamatossá, biztonságossá, hanem lehetőség nyílik a fakitermelési technológia fejlesztésére, illetőleg a fakitermelés szerkezetének a korszerűsítésére is.

Szállítási célkitűzésünk, hogy feladatainkat a *Volán* Vállalattal történő bér-fuvaroztatás keretében oldjuk meg, ez a megoldás pedig beláthatatlan lehetőségeket nyújt a gazdaság fejlesztésére. A megtakarított fejlesztési lehetőségeinket így kimondottan az alaptévékenységeinkre fordíthatjuk, ezáltal egész gazdálkodásunk hatékonyabbá válhat.

Fafeldolgozás

Erdőgazdaságunk — az országos koncepcióhoz igazodva — lényegében befejezte a fafeldolgozás fejlesztése kapcsán célul tűzött elképzelések megvalósítását. Szeret tettünk mintegy 50 ezer m³ alapanyag felfűrészelésére alkalmas kapacításra. Ez részben korszerű, részben hagyományos technikát jelent, de mindenesetre a vállalat fennállása óta, először vagyunk képesek arra, hogy a kitermelt ipari fa felét saját üzemünkben dolgozzuk fel. Egy önálló egységgel (Verőcsemaros—Paphegy), egy nagyobb üzemmel (a salgótarjáni erdészet kezelésében) és csaknem valamennyi erdészetről működő kisüzemekkel oldjuk meg feladatainkat.

Sajnos, mégis ez az ágazat okozta a közelmúlt legtöbb csalódását. Nem okolható ezért egyetlen dolgozónk sem, a hiba a számunkra kedvezőtlenül megváltozott piaci körülményekben van! Az általunk előállított szekunder választékok zömének leszűkültek a piaci lehetőségei. Emelni kellene a termékek készletfokát — gőzöléssel, szárítással —, hogy a keresettség növekedhessen. Erre azonban három-négy éven belül nincs pénz, így csak a jó szervezés és szorgosabb piackutatás jelenthet átmeneti megoldást.

Feltétlenül említésre érdemes eredményekkel dicsekedhetünk a balassagyarmati bútórüzemünk egyenletes fejlődése és eredményessége terén. A rusztikus bútorcsalád („Palóc”, „Nyírjes”, a „Balassa”, „Nógrád”) mellett több hazai és külföldi célra gyártott, egyedi megoldásokkal, garnitúrákkal, darabokkal sikerült üzemünk hírnevét megalapozni, majd öregbíteni. Az akácfelhasználás területén is jelentős lépéseket sikerült megtenni (szendvicspanel).

Közjóléti tevékenység

A Börzsöny, Salgótarján és Balassagyarmat környékén mintegy 23 ezer hektáron igyekeztünk megőrizni, ápolni és fokozni az erdő közjóléti hatásait. A Börzsönyben elsősorban a nagymarosi és a királyréti erdészet területén hoztuk létre a legfontosabb létesítményeket, az autóparkolókat, a sétatutakat, pihenőhelyeket, esőházakat, tanösvényeket. Salgótarján környékének a közjóléti bázisai: Salgóvár, Szilvaskő, Karancs és Pécskő, Balassagyarmat pedig a Nyírjesi-tó és környéke.

A legnagyobb ilyen központ természetesen a Börzsöny, amely nemcsak helyi, hanem Budapest fővárosi, sőt országos érdeklődésre számot tartó terület. Itt közel 18 ezer hektárt természetvédelmi körzettel nyilvánítottak, két különvált területtel: Magas-Börzsöny (15,4 ezer ha), Szent Mihály-hegy és környéke (2,5 ezer ha). Ezek a területek részben fedik az általunk közjóléti céllal munkába vett területeket. Salgótarjánban ilyen „átfedés” a Salgó-vár és környékénél van, amely országos jelentőségű természetvédelmi terület.

Nógrádban egyébként egy tájvédelmi (Hollókő) körzet, két országos jelentőségű természetvédelmi terület (Salgó-vár, Ipolytarnóc) és 77 megyei jelentőségű természetvédelmi terület van. Pest megyének a hozzánk eső részén szintén egy tájvédelmi körzet (Börzsöny) és 4 megyei jelentőségű természetvédelmi terület helyezkedik el.

Vadgazdálkodás

Területünkön 21 nagyvadas vadásztársaság működik, erdőgazdaságunk kezelésében két terület (Börzsöny, Karancs) van. A vadásztársaságok vadgazdálkodási tevékenysége az utóbbi öt-hat esztendőben már némi fejlődést mutat, de ez ideig még sem a minőség javulásáról, sem a vadkárok csökkenéséről számot adni nem tudunk. A vadállomány fajban igen gazdag, a dámvad kivételével hazánk minden állatfajtája megtalálható. A mesterségesen betelepített muflon a Börzsönyben elég jól elszaporodott.

Ami az egyéb állatfajokat illeti: a szakemberek tájékoztatása szerint pl. a Börzsönyben a védett hullók 8, a kétéltűek 11 faja található, a madaraknak pedig 116 faja fészkel a hegységben. A Börzsöny igen fontos élőhelye több, kipusztulással fenyegetett ragadozó madárfajnak. Rendszeresen fészkel a parlagi sas, a békászó sas, a kerecsensólyom, a kígyászölyv, a vörös- és barnakánya, sőt az uhu és a fekete gólya is. A védett emlősök közül is több veszélyeztetett faj talál itt kedvező életfeltételeket: a nyuszt, a nyest, a hermelin és a menyét.

Erdei vasutak

A Börzsönyben mintegy 200 km 600, illetve 760 mm-es erdei vasút épült a századfordulótól a negyvenes évekig. Ezáltal a hegység feltártsága kielégítő volt. A nagyobb gócok voltak: Királyrét — Kismaros, Nagy-Börzsöny — Ipolypásztó — Márianosztra — Szob, Kemence és Bernecebaráti vonalak és szárnyvonalai. De volt vasút Diósjenő és Nagyoroszi község határaiban is. A kisvasutak nagyrészt a faanyag szállítására épültek, de kielégítették a nagyobb kőbányák szállítási igényeit is (Márianosztra, Szokolya—Ilona-bánya Nagyoroszi—Kőember). Jelentőségük az útépitések előrehaladásával és a közúti járművek alkalmazásának fokozásával egyre inkább csökken. Ma mindössze 28 km-en van forgalom, főleg személy-, illetve munkásszállítás. A Királyrét—Verőcsemaros-felső (Kismaros) közötti vonal (12 km) 1976-ban Börzsönyi Úttörővasúttá lett és 1981. június 7-re, rekonstrukció révén megújult. A 600 mm-ről 760 mm-re átépült vasút közel egymillió utas szállítására képes évenként. Nagy-Börzsöny és Nagyirtás-pusztá között hétvégi személyforgalom van, Kemence—Fekete-völgy vonalon pedig elsősorban munkásszállítás (és minimális teherfuvar a kemencei fagyártmányüzem ellátására).

Szociálpolitika

Évenként 12—13 millió forintot fordítunk munkavédelemre, munkakörülmények javítására, munkásszállításra, a munka- és védőruhára és védőfelszerelésre, üdültetés és lakásépítés támogatására. A rakodás gépesítése, az egész-

ségre ártalmas munkaműveletek és munkahelyek kiküszöbölése, az automatizálás fokozása, a vibrációs ártalmak megelőzése, csökkentése, a környezetvédelem igényeinek kielégítése (porelszívók), a kullancsfertőzés elleni védőoltások lebonyolítása, a külső munkahelyen a meleg ebéddel (és konzervvel) való ellátás, a tömegsport fejlesztése, erősítése mind-mind napjaink legfontosabb feladatai közé tartozik és minden területen kézzel fogható, érzékelhető előrehaladást értünk el. Talán ezeknek az eredményeknek is köszönhető, hogy közel 2000-es kollektívánk viszonylag változatlan, a fluktuáció elenyésző.

Igen sok a törzsgárdatagunk, 25 évet meghaladó, megszakítatlan munkaviszonya mintegy 200 dolgozónknak van.

Néhány konkrét adat a kedvező szociális helyzetváltozás bizonyítására: a IV. ötéves terv időszakában 12 munkásszállító járművünk 34-re szaporodott, 25 felterhelő dolgozónkat mentesítettük a nehéz fizikai munkavégzés alól, s nem telepített munkahelyen foglalkoztatott dolgozóink részére 80 vágástéri melegedőt készítettünk (500 fő védelmére), a rekonstrukciók során a munkahelyeket korszerűsítettük, a motorfűrészeseket az ERTI-vel orvosilag évenként megvizsgáltattuk, a rezgés- és hallásártalom mértékének megfelelően az érintett dolgozóinkat könnyebb munkára irányítottuk, s külső munkahelyeken a meleg ebédet úgyszólván a nulláról 15—20%-ra emeltük, évenként mintegy 100 fővel növeltük az üdülési lehetőségeket, 150 ezer forinttal emeltük — évenként — az egyéni lakásépítés támogatását.

Munkaverseny-mozgalom

A munkaverseny kibontakozására a legtöbb munkaterületen évről évre lehetőség nyílik. Minden esztendőben indítunk egy ún. „központi munkaversenyt” is, amelyet eleinte negyedévenként, az utóbbi években félévenként értékelünk, illetve értékelünk. Vonzó hatását fokozandó, az értékelést üzemi lapunkban — igen gondos értékelőbizottsági összeállítás után — a brigádoknak, azok vezetőinek, az egyéni vállalók név szerinti felsorolásával szeptemberben, illetve márciusban nyilvánosságra hozzuk. A versenyszellem ezáltal egyre alakul, fokozódik. Az egységek saját dolgozóik részére is szerveznek a legfontosabb feladataik megoldásának előmozdítására munkaversenyeket.

Anyagi elismerésre rendszerint éves viszonylatban kerül sor, az erkölcsi-re a vezető megítélése szerint bármikor és bármilyen célravezető módon.

Általában 80 körüli a szocialista és egyéb brigádok száma, amelyek a versenyekre neveznek. A munkaversenyen kívül folyamatosan szellemi vetélkedők is vannak, ezek anyaga nemcsak szakmai jellegű, hanem általános műveltségi is; történelmi, politikai, irodalmi évfordulóhoz kapcsolódó. 1981-ben e szellemi vetélkedő, melyre ezúttal 52 szocialista brigádunk nevezett, megyei-vé, majd országossá nőtte ki magát — brigádjaink szép sikerével. Megyei első és harmadik, országos második helyezést értek el.

Gazdálkodásunkat befolyásoló, sajátos tényezők

A gazdálkodásunkra ható, előzőekben nem említett, belső és külső tényezők közül néhányat hadd említsünk meg:

- A Börzsöny országunk „legvadregényesebb” hegysége. Csaknem teljesen lakatlan.
- A feltártságunk rendkívül gyenge, mindössze 4,2 fm/ha. Ennek oka nemcsak anyagi jellegű, hanem az előbbi tényezőre is visszavezethető és

arra, hogy a felszabadulás előtt a területen — néhány száz hektár kivételével — csupa magánbirtok volt, feltáróút ügyszólván egyáltalán nem épült (legfeljebb kisvasút), így rendkívül sok pótolnivaló maradt ránk.

- Az előbbiekből adódóan igen sok elmaradt erdőnevelési tevékenység (sok ezzer ha tisztítás, gyérítés) volt az örökség, melyek rendbeszedéséhez legalább két évtizedre volt szükség; a sarjerdők és a rontott erdők aránya — így az állományok átlagos minősége is — jóval fölötte volt a kívánatosnak.
- Az üzemi demokrácia fórumairól elmondhatjuk, hogy jól működnek erdőgazdaságunknál. Valamennyi „előírt” rendezvény megvalósul, s a résztvevők aktivitása általában kielégítő.

Igen sok észrevétel, javaslat hangzik el, amelyekből több hasznosítható. Az egyesületi munka is megfelelő, a szakmai továbbképzés céljaira szervezett előadások, tanulmányutak iránt nagy az érdeklődés és a tagság részvétele igen élénk. Az MTESZ megyei szervével a kapcsolat jó, az együttműködés — a lehetőségek határain belül — kifogástalan. A helyi csoport úgy igyekszik rendezvényeit lebonyolítani, a témákat megválasztani, hogy a tagság ismereteinek bővítése mellett segítse a gazdasági programok megvalósulását, emelje a szakmai, gazdasági színvonalat. (Csoportunk taglétszáma jelenleg 220 fő, amelyből 6 a nő és 10 a nyugdíjas.)

Prókay Gyula

- **Egy fa értéke — egyszer másképpen számítva.** Gyakori újsághír, hogy egy jó minőségű faóriás csillagászati tőrárt ér el árveréseken. T. M. Das, a kalkuttai egyetem tanára, egy átlagos, 50 éves fa értékét próbálta meghatározni. Véleménye szerint 50 év alatt egy közepes méretű fa mintegy 50 t oxigént termelt, amelynek értéke 31 250 US \$. Ugyanezen idő alatt a fa levegőminőség-védelmi szolgáltatásai értéke 62 500 US \$-ra rúg. A talaj erózióvédelme és a tápanyag-felhalmozás értéke újabb 31 250 US \$-ra becsülhető, míg a vízkörforgalomban és vízgazdálkodásban nyújtott szolgáltatások körülbelül 37 500 dollárt érnek. A professor becslése szerint az állatoknak, madaraknak nyújtott élőhely és védelem a fa fél évszázados élete alatt 31 250 US \$-ra értékelhető, míg a termelt protein értéke 2500 dollár. Az értékszámításban nem vette figyelembe a termelt virág, gyümölcs és faanyag értékét, s így egy átlagos fa végül is összesen 196 250 US dollár értékű szolgáltatást végez a társadalomnak.

Mennyit ér egy kitermelt, közepes méretű fa? Legfeljebb 625 US dollárt, ami teljesített szolgáltatásainak kevesebb mint 0,3%-a. A gyakorlatban értékesíthető választékai 50—125 US dollárt hoznak, csak a legritkább esetében érhető el 200 dollár feletti ár.

(World Wood, 1981. 5. sz. — Ref.: dr. Mátyás Cs.)

*

Légszennyeződés nagy területű feltérképezéséről számol be J. Pollanschütz, a Mitt. Forstl. Bund. Vers. anst. 1981. évi 135. füzetében (125—133. o.). E szerint 1971 és 1978 között két osztrák tartomány felett Kodak infravörös filmre 1:8000 és 1:12 000 méretarányban légi felvételeket készítettek a légszennyeződés fokozatainak megismerése céljából. A munkát a regionális tájtervezés szolgálatában készítették. Pollanschütz ismerteti az alkalmazott módszert, a fakoronák életképességének osztályozására kidolgozott rendszerezést és a vizsgált területet. Megemlékezik néhány, munkával kapcsolatos nehézségről is.

(Ref.: dr. Szodfridt I.)